

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. АРХІВОЗНАВСТВО

УДК 930.25-051:005.963.1:378

Л.Г. Петрова

**ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ
ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ ЯКІСНИХ ПАРАМЕТРІВ НАВЧАННЯ У ВНЗ**

В статті розкриваються теоретичні і практичні аспекти підготовки фахівців спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Визначено, що впровадження процесно-орієнтованого підходу до організації навчання студентів забезпечить модернізацію системи спеціальної підготовки документознавців. Пропонується концептуальна модель управління навчально-виховним процесом, яка поєднує змістово-цільовий та організаційно-технологічний блоки.

Ключові слова: система підготовки документознавців, управління навчально-виховним процесом, концептуальна модель, процесно-орієнтований підхід.

L.G. Petrova

**PROCESS-ORIENTED APPROACH TO THE PREPARATION OF DOCUMENTATION
AS A FACTOR OF STUDY QUALITY PARAMETERS IN HIGH SCHOOL**

The article touches upon the issue of theoretical and practical aspects of «Documentation and Information activity» system of training. It is defined that implementation of process-oriented approach to training of students will provide modernization of the special training for document controllers. Educational process Managing conceptual model which combines content-targeted and organizational-technological blocks has been proposed.

Keywords: system of training for document controllers, educational process managing, conceptual model, process-oriented approach.

Динамічний розвиток глобальних комунікацій та розбудова інформаційного суспільства в Україні зумовили парадигмальні зрушення в поглядах на роль інформації та знань, актуалізували потребу підготовки значної кількості фахівців інформаційної сфери. Важливе місце серед них посідає професійна група документознавців. Її актуальність підтверджується новим науковим напрямом «Соціальні комунікації», в який увійшла спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність». Враховуючи суспільні потреби у кваліфікованих спеціалістах-документознавцях, перед системою вищої освіти постає важливе завдання пошуку нових підходів, які б забезпечували подальше удосконалення навчально-

виховного процесу з пріоритетом зростання його якісних параметрів.

Дослідженню проблем підготовки документознавців та пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в умовах сьогодення надавали увагу відомі українські вчені В.Н. Бездрабко, Н.М. Кушнарченко, М.С. Слободяник, А.А. Соляник, Л.Я. Філіпова та ін.

Отже, визначальним чинником вирішення проблеми підготовки спеціалістів, здатних ефективно здійснювати документаційне забезпечення діяльності організації, є підвищення якості підготовки документознавців в умовах вищого навчального закладу. Зазначене повинно реалізовуватися на основі нових підходів

до розуміння та безпосередньо організації й управління навчально-виховного процесу, зокрема через упровадження проблемно-орієнтованого навчання, в якому органічно поєднуються фундаментальний і професійний складники. Фундаментальність підготовки документознавців має забезпечуватися введенням інформаційно-управлінських дисциплін, а професійність – змістовим наповненням професійно-творчого компонента навчальних курсів та програм.

Безумовно, підготовка документознавців повинна здійснюватись як планомірна безперервна освіта шляхом реалізації проблемно-модульного навчання. Пріоритетним має стати: розвиток творчих здібностей і високого рівня інтелекту, розширення світобачення, компетентності та комунікативності, мобільності та адаптованості до праці в сучасних умовах, досконале знання комп'ютерної техніки та володіння новими інформаційними технологіями [1, 2]. Такий підхід відповідає основним кваліфікаційним вимогам щодо підготовки спеціалістів нового тисячоліття, забезпечує всебічну підготовку випускника ВНЗ, його високий професіоналізм та є адекватним моделі загального розвитку вищої школи України.

Повноцінна сучасна освіта неможлива без єдності та взаємодії гуманітарного і технологічного складників підготовки документознавця, його професіоналізації з урахуванням специфіки спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Тому в основі системної організації навчання майбутніх спеціалістів-документознавців необхідно вкласти новий зміст, адекватний рівню інформаційно-комунікаційного розвитку суспільства, органічно пов'язати його з інноваційними технологіями навчання, когортою творчих педагогів професорсько-викладацького складу, техніко-технологічним забезпеченням навчально-виховного процесу. Цей підхід зумовлює прийняття положення про те, що процес підготовки документознавця повинен враховувати сучасні реалії функціонування організації, підприємства чи фірми в умовах інформатизації суспільства та водночас ринкової економіки, бути спрямованим на вивчення інформаційно-управлінського циклу дисци-

плін у поєднанні з регулярним проведенням тренінгів проблемного характеру.

Предметно-змістові аспекти функціональної підготовки документознавців як спеціалістів інформаційно-управлінської сфери вже склалися в певну концептуальну систему та отримали широке визнання. Нові можливості для удосконалення цієї системи надає створення моделі управління підготовкою документознавців на основі застосування процесно-орієнтованого підходу, що дозволяє перейти на вищий рівень аналізу та осмислення наявного стану підготовки спеціалістів як упорядкованої сукупності взаємодіючих динамічних навчально-виховних процесів та визначити пріоритети на майбутнє.

Варто наголосити, потреба в управлінні виникає та загострюється тоді, коли постає проблемна ситуація, зростає невизначеність, стає нарешті нагальною необхідність наведення елементарного порядку в організації навчально-виховного процесу. Відомо, що управління актуалізується тоді, коли з'являється об'єкт управління, який потребує упорядкування та цілеспрямовання, з того моменту, коли починають цілеспрямовано осмислюватися дії, оживає феномен управління.

Отже, управління – це особливий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп в ефективну цілеспрямовану та виробничу групу [3, 48]. У філософському словнику поняття *управління* трактується як функція організованих систем, які забезпечують збереження їхньої структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію її програми і мети [4, 473].

Важливим аспектом моделювання є побудова комплексної системи управління підготовкою документознавця, шляхом структуризації основних системних процесів, що здійснюються та утворюють сукупність постійно повторюваних операцій та дій, забезпечуючи змістово-цільові параметри навчання. Серед них найбільш важливими системними властивостями, що забезпечують якість навчально-виховного процесу, є такі:

– системна цілісність процесу підготовки документознавця: навчально-виховний процес реалізується як єдине ціле завдяки цілеспрямованим та логічно упорядкованим навчальним планам і програмам;

– системна структурованість: навчання документознавця складається з окремих процесів, кожен з яких забезпечує досягнення визначених цілей і завдань, без об'єднання яких у межах ВНЗ вони не будуть за своїми властивостями ідентичні всій системі;

– взаємозв'язок процесів: усі структурні підрозділи ВНЗ взаємопов'язані між собою процесами чи технологічними циклами та впливають один на одного своєю наявністю у системі та загалом визначають кінцевий результат; утворення чи ліквідація окремих процесів може впливати на ефективність досягнення цілей;

– емерджентність: властивість реалізувати місію ВНЗ, його цілі та функції лише в результаті спільної взаємодії й спрямування різних складників навчального процесу;

– конвергентність: можливість суміщення, взаємопоєднання, взаємопроникнення складників процесу навчання, що надає нових системних властивостей загальному спрямуванню навчально-виховного процесу до визначених цілей;

– відкритість: властивість складників навчально-виховного процесу адекватно реагувати на соціальні, економічні, політичні, культурні зміни;

– адаптивність: можливість адаптувати навчально-виховні процеси до змін, що відбуваються у внутрішньому середовищі ВНЗ та його зовнішньому оточенні.

Запропоновані системні властивості навчально-виховного процесу утворюють концептуальне підґрунтя для розробки процесно-орієнтованої моделі управління підготовкою документознавця. Таким чином, зазначена модель має поєднувати змістово-цільовий та організаційно-технологічний блоки [5].

Змістово-цільовий блок моделі складається з цілеспрямованих процесів, що визначають і спрямовують вектор управлінського впливу на реалізацію навчально-виховного процесу підготовки документознавців, деталізуючи його в конкретних завданнях. Ґрунтується змістово-цільовий блок на ідентифікації місії ВНЗ та цілей його діяльності.

Організаційно-технологічний блок моделі управління підготовкою документознавців включає два комплекси процесів. Перший (ор-

ганізаційний) об'єднує безпосередньо управлінські процеси щодо організації навчання, допоміжно-забезпечувальні процеси, процеси розвитку й удосконалення. В комплексному поєднанні за допомогою управлінського впливу вони визначають, спрямовують, підтримують, удосконалюють та стимулюють організацію підготовки документознавців. Саме цей блок одночасно відображає механізми управління навчально-виховним процесом, до якого відповідно визначаються мета, критерії, ресурси і методи управління.

Особливість управлінських процесів полягає в поєднанні централізованого та децентралізованого управління навчально-виховним процесом. Цей блок регулює процес управління, в якому цілі визначають сукупність процесів, спрямованих на досягнення запланованого, а процеси задають структуру та ресурси, необхідні для свого існування. Подібний підхід можливий тільки за наявності середовища інтеграції людських, інформаційних і технологічних ресурсів, яке, в свою чергу, повинно і може бути реалізоване за допомогою інформаційних технологій [6].

Варто зазначити, що управлінські процеси повинні базуватися на пріоритеті якості, що обумовлює найбільшу значимість якісних параметрів процесів управління серед інших чинників, оскільки сучасні студенти можуть бути задоволені тільки високою якістю отримуваних знань. Наголосимо, що ідеї якісного підходу до процесів, що здійснюються в організаціях, та класифікації цих процесів ґрунтуються на міжнародних стандартах ISO 900:2000, які впроваджуються в практику ВНЗ [7, 8].

Другий (технологічний) блок моделі управління підготовкою документознавців передбачає безперервну та поетапну управлінську діяльність, що складається з логічно взаємопов'язаних операцій і дій, спрямованих на реалізацію безпосередньо навчально-виховного процесу. Цей блок передбачає широке застосування сучасних програмних, апаратних засобів та інформаційно-комп'ютерних технологій, спрямованих на оптимізацію процесу підготовки документознавців.

Особливого значення набуває ознайомлення та опанування студентами технологій прикладних програм, які належать до класу

систем забезпечення менеджменту [2]. Серед них варто назвати інформаційні менеджерські системи, які дозволяють виробляти заздалегідь визначені звіти, подають відображення даних і результати вжитих заходів на періодичній чи винятковій основі або за запитом. Важливим є ознайомлення із системами підтримки прийняття рішень, які надають можливість використовувати моделі прийняття рішень, інформаційні бази даних та особисті міркування особи в кожному конкретному випадку для здійснення діалогового аналітичного процесу моделювання управлінського рішення, а також знання управлінських інформаційних систем із додатковими можливостями для управління, такими, як аналіз даних, використання засобів підтримки прийняття рішень.

Варто зазначити, що безпосередньо механізми реалізації змістово-цільового й організаційно-технологічного блоків процесно-орієнтованої моделі управління підготовкою документознавців визначаються певними правилами та нормами: законодавчими актами, нормативами, наказами, розпорядженнями, положеннями, інструкціями тощо. Водночас, успіх упровадження цієї моделі базується на взаємодії зацікавлених сторін (ВНЗ – студент, викладач – студент, ВНЗ – викладач) та орієнтований на кінцевий результат. Такий підхід забезпечить конкурентоспроможність спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» та забезпечить довготривалу, результативну й ефективну діяльність ВНЗ з підготовки висококваліфікованих, конкурентоздатних і затребуваних фахівців-документознавців.

Для визначеної сукупності взаємопов'язаних змістово-цільового та організаційно-технологічного блоків концептуальної моделі управління підготовкою документознавців характерним є постійний рух, зміна, розвиток. Розвиток – це перехід з одного стану в інший, що є відображенням глобальних тенденцій інформаційно-інтелектуального і науково-технічного прогресу та водночас – цілеспрямованих зусиль управлінської діяльності [5].

Важливим кроком, що допомагає реалізувати процесно-орієнтовану модель управління підготовкою документознавців, є виокремлення цільових функцій усіх складників

навчально-виховного процесу та оптимальне поєднання стратегії і тактики управління цим процесом. Зазначене пов'язано з тим, що навчально-виховний процес характеризується зовнішніми і внутрішніми впливами та взаємозалежністю відповідно до цілей і можливостей, оцінюється як системна доцільність і часто не може бути точно прогнозований та спланований. Проте, це свідчить також про здатність навчально-виховного процесу як системного до саморегулювання й самоорганізації. Водночас – це вказує на наявність можливості досягнення поставлених цілей при зміні зовнішніх умов чи потреб.

Розробляючи та впроваджуючи процесно-орієнтовану модель управління підготовкою документознавців, необхідно передусім врахувати, що в кожній логічній ланці реалізації моделі беруть участь люди. З одного боку, це професорсько-викладацький склад, згодую якого щодо цілей і шляхів реалізації моделі необхідно отримати заздалегідь, з другого – студенти, потреби яких в отриманні професійних знань, умінь і навичок динамічно прогресують і змінюються. Отже, в реалізацію моделі кожен учасник додає власний внесок, врахування яких дозволяє вносити корективи з метою якісного удосконалення навчально-виховного процесу.

Важливим компонентом цієї системи є студенти, кожен з яких унаслідок свого навчання вносить власну специфіку в реалізацію конкретного навчально-виховного процесу. Отже, системні властивості окремих навчально-виховних процесів, які становлять у цілому загальний освітній процес ВНЗ та підтримуються професорсько-викладацьким складом, дозволяють віднести загальний навчально-виховний процес до класу організаційних систем. Зазначене є свідченням наявності безпосередньо в навчально-виховному процесі ВНЗ трьох основних цільових складників:

- соціальних (загальних) цілей ВНЗ як системи, що реалізує потребу суспільства в освіті;
- традиційних (освітніх) цілей ВНЗ, що реалізуються його структурними підрозділами в навчально-виховному процесі;
- пріоритетних (нових, специфічних) цілей ВНЗ, що реалізуються найбільш активними елементами системи та спрямовані на

вдосконалення чи модернізацію навчально-виховного процесу.

Задоволеність студента в результаті отримання необхідних йому професійних знань є завершальним і логічним етапом в реалізації процесно-орієнтованої моделі управління підготовкою документознавців. Саме студент є виразником соціального середовища, в якому й формується потреба на спеціалістів відповідного фаху.

Разом з тим, варто враховувати, що задоволеність студента навчально-виховним процесом – це складне та неоднозначне явище, яке потребує окремого дослідження. Приміром, задоволеність організацією навчально-виховного процесу часто буває не пов'язана з раціональним підходом до потреби отримання певної освітньої кваліфікації. Відомо, що поряд зі значною мотиваційною динамікою, змінами ринку та слабкою попереджуваністю потреб і бажань, мають місце нераціональні, навіть спонтанні запити на фахову освіту, що продиктовано модними флуктаціями.

Вивчення таких нераціональних і хаотичних проявів щодо вибору професії важливо

враховувати в управлінні навчально-виховним процесом, тому що саме в них можуть згодом виявитися потенційні закономірності зародження і формування суспільних потреб у нових спеціалістах.

Реалізація процесно-орієнтованої моделі управління підготовкою документознавців в умовах ВНЗ повинна мати дуалістичний характер: з одного боку, здійснюватися динамічно та безперервно як навчально-виховний процес, а з другого – дискретно, як статичне явище в умовах чітко визначених планів, програм, термінів навчання студентів. Варто лише враховувати, що суб'єкт і об'єкт навчально-виховного процесу постійно знаходяться в комунікаційних взаємозв'язках, здійснюючи прямий, опосередкований чи зворотний вплив один на одного, що є свідченням їхньої належності до однієї комплексної системи – навчально-виховного процесу, характер відносин в якій визначається безпосередньо сутністю ВНЗ, його місією та загальними цілями освіти.

Використані джерела

1. Гринберг А.С. Информационный менеджмент : учебное пособие для вузов / А.С. Гринберг, И.А. Король. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 415 с.
2. Петрова Л.Г. Информационный менеджмент как самостоятельный напрям в організації управління закладом соціокультурної сфери / Л.Г. Петрова // Вісн. КНУКіМ, сер. Педагогіка. – 2008. – № 9. – С. 98-102.
3. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1997. – 701 с.
4. Философский словарь. – 6-е изд., перераб. и доп. – 1992. – С. 473.
5. Петрова Л.Г. Змістово-цільовий та організаційно-технологічний компоненти підготовки документознавців / Л.Г. Петрова // Інформаційно-документальні комунікації в глоб. суспільстві : матеріали Міжнар. наук-прак. конф., м. Київ, 21-22 березня 2013 р. – К. : НАУ, 2013.
6. Райков А.Н. Конвергентное управление и поддержка решений / А.Н. Райков. – М. : Издательство ИКАР. – 2009. – 245 с.
7. ДСТУ ISO 9001:2001. Системи управління якістю: вимоги. (ISO 9001:2000, IDT). – Введ. 2001. – 10-01. – К. : Держстандарт України, 2001. – 23 с.
8. Пойченко А. Стратегія впровадження системи управління якістю в вищому навчальному закладі / А. Пойченко, Т. Безверхнюк, Т. Сивак // Вісник Нац. академії держ. упр. при Президентові України. – 2006. – № 3. – С. 195-201.